

УДК 930(497.11)“199/...”

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2018.1.bje.161-175>

Научна критика и полемика

Примљена: 10. 3. 2018.

Прихваћена: 19. 3. 2018.

Миле БЈЕЛАЈАЦ

Институт за новију историју Србије

mile.bjelajac@gmail.com

Српска историографија данас – тематски разговори*

Апстракт: У овом прилогу аутор образлаже поводе и размишљања која су водила Институт за новију историју Србије да организује серију конференција на којима би се кроз разне аспекте разматрало стање у српској историографији данас. Полазећи од властитог дугогодишњег искуства у уређивању часописа, писању рецензија, аутор се осврће на проблеме рецензирања и различиту праксу која влада у нашим часописима. Инсистирање на дијалогу, развијању научне критике као предуслову кредибилитета једне историографије треба да буде сталан процес. Коришћење резултата српске историографије у свету и тамошње оцене нису, ипак, уско везане уз њену научну легитимност, већ имају корене и у друштвеним приликама које владају од почетка 90-их година.

Кључне речи: српска историографија, српски историјски часописи, рецензија, „партизанство“

Већ дуже времена осећа се потреба да обновимо једну, понешто замрлу праксу пропитивања стања и трендова у нашој историографији. Замрли су и разговори о стању наше научне критике, те

* Допуњено уводно излагање на скупу „Научна критика и стручне рецензије“, у оквиру циклуса Српска историографија данас. Текст је резултат рада на пројекту *Традиција и трансформација – историјско наслеђе и национални идентитети у Србији у 20. веку* (N° 47019) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Токови историје ће од броја 1/2018. објављивати излагања са научног скупа „Научна критика и стручне рецензије“, који је у организацији Института за новију историју Србије одржан 17. маја 2017. у Београду.

о дометима и ограничењима наше праксе са научним рецензирањем. Окупили смо се да изложимо изазове са којима се сусрећу уредници и редакције научних часописа, уредници и редакције за издавање студија и монографија те историјских библиотека. Учесници ће изложити своја искуства, као и праксу у другим дисциплинама и праксу у појединим земљама.

Овом темом започињемо, како смо навели у позивном писму, један циклус који смо насловили Српска историографија данас. Циклус ће, како предвиђамо, трајати кроз наредне две или три године. Поред теме која је на распореду данас, желимо да отворимо дијалог о рецепцији резултата српске историјске науке у свету и ближем окружењу, о историчару у сусрету са друштвено осетљивим питањима и о историчару у његовом времену, о могућностима историчара да се бави савременом српско-југословенском историјом, о надограђивању наше научне спознаје, али и појави негирања баштине српске историографије и прећуткивању резултата претходних генерација. Такође, желимо да отворимо дијалог о белим мрљама у српско-југословенској прошлости и историографији, да разговарамо о начину како се суочавати са недавном прошлошћу, узроцима и току распада заједничке државе Југославије. Једна од тема овог циклуса биће посвећена анализи профила наших институција и њиховој међусобној сарадњи, стручним часописима те карактеру дугорочних и краткорочних пројеката. Предвиђамо да поједине од тема циклуса организујемо у сарадњи са сродним институцијама и удружењима.

Идеју да се отвори и започне дијалог о овим темама проверавали смо кроз размену мишљења са колегама у протеклих годину и по дана. Реакције су биле позитивне и охрабрујуће. Основна поставка је била да не треба да чекамо да нас неко са стране окупи поводом какве књиге или пројеката дијалога историчара из региона, већ да сами иницирамо наш перманентан дијалог упркос свему. Да потреба постоји, сведоче слични напори и иницијативе. Желимо да поменемо, на пример, да су колеге са Одељења за историју Филозофског факултета у Митровици покренуле пројекат, припрему зборника „Методолошки изазови историјске науке“, подстакнути неким трендовима у последњих 25 година који готово да су постали „методолошки образац“. Образац који би се у најкраћем могао описати као смена идеологија у историографији, а мање доследно поштовање неке методологије која се учи на првој години студија. Њихов напор је посебно концентрисан на потребу да се сагледају ваннаучни утицији на писање историје (па

и публицистике). Дакле, какви су све изазови и околности у овом нашем садашњем времену и њихове рефлексije на свест и активност историчара. Одбор за историју 20. века САНУ такође је ове године покренуо један циклус предавања у серији о контроверзама којима се бави наша историографија или их је и сама током времена производила. У протеклих неколико година мало смо се више активирали и расписали поводом неких иностраних синтеза о историји Босне и Косова, Србије и Југославије или поводом изразитих трендова ревизије оцена улоге Србије у отпочињању Првог светског рата. У организацији неких института одржани су тим поводом округли столови или конференције, објављени зборници или монографије.

Претходне две деценије, упркос свему, трудом самих историчара и њихових издавача, донеле су значајне зборнике радова и студије које отварају проблеме и сликају наше стручне прилике и неприлике. Објављени су радови о проблемима писања историје Југославије, о „Искушењима југословенске историографије“, о проблемима писања историје грађанског рата, о „Прошлости без историје“, о „Историји под надзором“, о „Историчару и савременој епохи“, о „Историји и сећању“, о „Кризи историје“, о „Употреби традиција“, о „Превладавању прошлости“, о „Утицају југословенске кризе на српску и светску историографију“. На посебан начин обележено је и дело историчара који више нису међу нама, а који су били активни у промишљању резултата наше историографије у сложеним временима и друштвеним околностима. Поменимо збирке *Историографија и критика* и *Без бојазни од табу тема* (Бранка Петрановића), *Расправљања са Клио* (Андреја Митровића), *Историја на делу* (Чедомира Попова).¹

1 Андреј Митровић, *Пропитивање Клио*, (Београд, 1996); *Istorija i sećanje. Studije istorijske svesti, zbornik radova*, uredila Olga Manojlović Pintar, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2006); Ђорђе Станковић и Димић Љубодраг, *Историографија под надзором, Прилози за историју историографије*, 1–2, (Београд: Службени лист СРЈ, 1996); Бранко Петрановић, *Историографија и критика*, (Подгорица: ЦИД, 1997); Isti, *Istoričar i njegova epoha*, (Beograd: VINC, 1994); Todor Kuljić, *Prevladavanje prošlosti. Uzroci i pravci promene slike istorije krajem XX veka*, (Beograd: HOLJR, 2002); Коста Николић, *Прошлост без историје. Полемике у југословенској историографији 1961–1991. Главни токови*, (Београд: ИСИ, 2003); Predrag Marković, Nataša Milićević, Miloš Ković, „Developments in Serbian Historiography since 1989“, (*Re) Writing History, Historiography in Southeast Europe*, zbornik radova, uredio Ulf Brunnbauer, (Münster, 2004), 277–317; *Pisati istoriju Jugoslavije. Viđenje srpskog faktora*, urednik Mile Bjelajac, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2007); Мирослав Јовановић, Радивој Радић, *Крiza историје, српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21 века*,

Мирослав Перишић је писао да „научни дијалог данас није јача страна српске историографије“. Мада се почетком 80-их тадашњим учесницима дијалога историчара чинило да га нема довољно, с обзиром на то како је данас, то је било на завидном нивоу.²

Могу из властитог искуства да посведочим да није било књиге од значаја а да се није водила не једна, него више расправа како у организацији издавача тако и ондашњих институција. Наравно било је и исполитизираних расправа, али то је био ређи случај.

Данас је, како пишу колеге, наш научни живот осиромашен не само за критичке анализе нових књига већ и одабир тема, концепције и садржаја часописа. Недостаје више упоредних анализа са страним историографијама и делима. Ретки су општији погледи на историографију у целини, методолошка питања, теоријске расправе. Историчари су се на тај начин одвојили, осамили или окупили у мање групе истомишљеника. У одсуству ширег и чешћег дијалога с поводом међу историчарима, одсуством артикулисане критике и претходне продубљене академске рецензије, докидају се најважније карике за унапређење струке. Не само да се пракса округлих столова и конференција смањила, смањило се и број страница у стручним часописима које посредују научну критику. За разлику од појединих међународних часописа у којима бар информативни и критички прикази заузимају преко половине обима часописа, у нашим стручним часописима не само да опада број прилога у рубрикама „историографија“ или „критике“ већ и број приказа новијих домаћих и страних издања.

Било је у претходној деценији и оштријих оцена о стању савремене српске историографије па и научне критике (Мирослав Јовановић, Раде Радић, *Историографија и криза*).³ Оцењено је да је крајем 20. века српска историографија и теоријски и методолошки почела да

(Београд: УДИ, 2009); Mile Bjelajac, Gordana Krivokapić-Jović, *Prilozi iz naučne kritike – Srpska istoriografija i svet*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011); Slobodan Naumović, *Upotreba tradicije u političkom i javnom životu Srbije na kraju dvadesetog i početkom dvadesetprvog veka*, (Beograd: Filip Višnjić, 2009); Srđan Milošević, *Istorija pred sudom. Interpretacija prošlosti i pravni aspekti u rehabilitaciji Kneza Pavla Karadorđevića*, (Beograd: Frabrika knjiga, 2013); Чедомир Попов, *Историја на делу. Разговори 1892–2012*, приредила Јелена Попов, (Нови Сад: Матица српска, 2016).

2 Miroslav Perišić, „Konceptijski misliti istoriju“, Pogovor u: Branko Petranović, *Bez bojazni od tabu-tema*, приредили М. Perišić и S. Dautović (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2010), 485–495.

3 Видети такође: Miroslav Jovanović, „Savremena srpska istoriografija: karakteristike i trendovi“, *Istorija 20. Veka* 1/2010, 181–190.

заостаје за оном у свету. Такође, оцењено је да резултати српске историографије имају веома ограничен одјек и утицај у водећим светским историографијама, те да је евидентан раскорак са генералним трендовима развоја светске историографије – велики. Српска историографија је такође оцењена као доминантно „традиционално позитивистичка“, дакле концентрисана на критику извора и непоновљиве догађаје у прошлом. Њу према овом суду карактерише тек гомилање чињеница, без формулисања хипотеза, односно постављања и решавања проблема. Отворено је питање недовољног коришћења мултидисциплинарности и развијених категорија у другим друштвеним наукама.

Саме ове оцене, начин на који је вршена анализа која им је претходила, били би довољан подстицај да перманентно разговарамо. На првом месту, да ли су ове оцене стварно претеране? О томе смо и сами писали коју годину касније.

У књизи Српска историографија и свет (Бјелајац и Кривокапић-Јовић) указано је и на неке друге, испуштене аспекте који производе однос међузависности српских и иностраних аутора. На примеру критике, првенствено светске литературе, показано је да стање „тамо“, када је реч о историји југоистичне Европе, али и преломницама светске историје, није на нивоу који би заслужио апсолутне похвале стручности. Али, до такве оцене не може се доћи без истражености или увида у изворе, објављену литературу код нас и у свету те без компаративне анализе. Увек живимо у реалном времену које условљава објективност па и питања упућена прошлости. Овоме су изложене све друштвене науке, самим тим и историјска. Хобсбаум није једини који је упозоравао на политичко „партизанство“ (partisanship).⁴ „Партизанство“ је двострана категорија. У једном случају она је дисквалификујућа етикета, а на другој страни тај израз указује на то да постоји стварно одсуство објективности, мотивисано политичким или идеолошким интересом (савремени синоним би за ову форму „партизанштине“ био „политичка коректност“). Када је фактор „партизанштине“ укључен у истраживање, он утиче на историчара да врши селекцију „подобних“ и „неподобних“ извора, „подобних“ и „неподобних“ аутора који су писали на сличну тему и тако одступа од правила објективности. На крају целог процеса, уместо вредносно неутралне, долази пристрасна вредносна оцена. О овоме смо писали и овом

4 Eric Hobsbawm, poglavlje „Partisanship“, *On History*, (London, 2004, 5th edition), 164–185.

фактору вреди посветити више расправе кад одговарамо на питање зашто се можда недовољно користе резултати српске историографије у свету.

У домену научне критике или рецензије феномен „партизанштине“ је такође заступљен. Сваки рад или сет нових чињеница који доводи у питање опстанак важећег „главног тока“ (main stream) или неког у томе етаблираног аутора, изазива реакцију и осуду, најчешће уз употребу израза „није прихватљиво“ (уместо адекватног стручног израза „није аргументовано“ или „није тачно“). Када је о међународним релацијама реч, онда се често у критици користи реч „националистички“ (приступ) као форма дисквалификације, а локалним историчарима даје етикета „националиста“. Овакав квалификатив је најчешће арбитражан. Уместо анализе конкретног дела, проскрибује се нечији политички рад, деловање на јавној сцени или једноставно злоупотребљава чињеница да је неко припадник неке нације и да живи у некој држави која нема право речи у заједници „цивилизационих“ и „хуманих“. Због арбитражности није јасно да ли се под национално романтичарским писањем подразумева оно на трагу захтева Јаше Томића у полемици са Иларионом Руварцем где писање о прошлом мора водити рачуна о политичкој потреби зарад националних циљева насупрот академским потребама или је националистичко и оно писање које оспорава, по нама легитимно, пропагандне флоскуле о седамдесетогодишњој „великосрпској хегемонији“ или један читав сет једностранних радова о југословенској кризи 90-их.

После ових навода свакако да би тема разговора о научној критици требало да буде: Да ли је српска историографија претежно „националистичка“, затворена у себе, којој би добро дошао један Фриц Фишер, како је пре неку годину поручио један нама познати немачки историчар (Holm Sundhussen). Било је домаћих историчара који су пожурили да се препоруче за ту улогу, али могли смо да приметимо да је покушај био утемељен на малим знањима или хипотезама уместо продубљеног истраживања контекста и компаративне анализе трендова и контроверзи. Овом покушају није страна претенциозно уопштавање на основу појединачних примера или чињеница. Сложена прошлост се покушала протумачити на основу инцидентности.

Својевремено је добар познавалац српске, као и балканских историографија, професор Стеван Павловић скренуо пажњу да код свих постоји приметно одсуство компаративних приступа. О томе треба водити рачуна.

Осим претходно поменутих израза, квалификатива, у једном делу иностране и домаће критике користи се западни израз „балансиран“ или „небалансиран приступ“. Шта он значи и да ли је он прецизан? Да ли око њега постоји консензус међу историчарима? Да ли он просто подразумева да се чује и „друга страна“ или просто нађе нека врста (па чак и насилне) симетрије? Да ли је таква врста прошлости постојала? О овоме треба разговарати.

Саставни део научне критике и рецензије је процењивање коришћења теорија и модела у конструисању хипотеза или у обличавању одговора после савладане емпирије. Савремена историја је у искушењу због бројности извора и њиховој (правовременој) доступности. У савладавању емпирије нужне су методе развијене и у другим друштвеним наукама, математици, демографији и др.

Свестан тога, рецензент или писац критике би морао да се одреди да ли су аутори који подносе текстове редакцијама или јавности своје „историјске случајеве“ добро уградили у постојеће оквири које су дефинисале опште историје или друге друштвене (хуманистичке) науке. Да ли су аутори адекватно дефинисали своје проблематизовано питање–одговор (хипотезу) као полазиште од кога крећу и чиме дају смисао свом прилогу? Да ли су се добро информисали шта је објављивано пре њиховог покушаја у српској историографији и у свету? Да ли су то у уводним пасусима дефинисали, а у напоменама навели релевантну литературу? Да ли се смемо задовољити фразом да „о томе није довољно писано“? У чему је значај неког малог документа који приређујемо, на пример? Како приређујемо грађу и да ли се инсистира на упоређивању са раније објављеним документима друге провенијенције или литературе?

Полазећи од личног искуства у оба поља о којима отварамо разговор, можемо да кажемо да смо видели успешних и неуспешних примера. Неки стандардни обрасци за писање рецензија у нашим часописима антиципирају ова питања и усмеравају рецензента, али да ли се то увек савесно поштује и да ли је слабија обавештеност рецензента узрок превида слабости у тексту?

Лично искуство сугерише да млађи истраживачи често желе да истакну свој рад као пионирски и да прећуткују баштину. Ни старијима није страна да у дефиницији контекста теме не укажу на домаће и стране ауторе који су се сличним питањима већ бавили.

Није тешко било приметити да је било калемљења појединих теорија на потпуно различиту емпирију од оне на којој је теорија на-

стала као сублимација и поједностављивање у интерпретацији тренда (личило је то као да ногу бр. 44 гурате у ципелу величине 40). С друге стране, није било ни минимума теорије и категорија тамо где би им било место, посебно у економском и финансијском сегменту, политичким теоријама и сл. Слажем се са оним теоретичарима који држе да теорија није готов рецепт за сваку историјску ситуацију, али помаже историчарима да поставе што више осмишљених питања сегменту прошлости који су изабрали да га обраде.⁵ Да ли од нашег рецензента или критичара тражимо превише ако тражимо да и на ово обраћа пажњу? Разговарајмо о томе.

Данас је „више слободе за историчара, више је историчара и књига“, како пише колега Перишић, „али да ли има више мисаоности, идеја и концепцијског мишљења, креативног приступа изворима?“ Он сматра да би темељна анализа историографске продукције свакако дала одговор и на питање да ли дух историчара напушта историјске књиге, као и на питање у чему су све начињени нови продори у изучавању савремене историје.

„Савремена историја је дуго времена остала проблематична зона“, пише колега Владимир Петровић и поставља питања: „Како писати историју без довољно знања?“⁶

Претпоставке су: велико интересовање за блиску прошлост, величина догађаја и последице, стално откривање нових чињеница, заплене архива или цурење државних докумената данас. На бављење савременом историјом упућује жеља историчара да што више укључе и своје живо искуство. У савременој историји треба бити највише отворен за нова сазнања и кориговање доскорашњег. Свака догматска апологија изашла из друштвених околности биће противник истинског развоја савремене историје као струке. Упркос свим ограничењима, нескривена је жеља савременика да сазнају сада и одмах. Управо ту би историчар био коректив задржавајући искуствену скепсу, доказујући и разоткривајући битна ограничења спознаје у времену у коме живимо. Посебно питање је, и за рецензенте и за критичаре, препознавање некритичног коришћења политичког говора неког времена као коначне или нама драге „истине“.

5 Peter Burke, *History and Social Theory*, (Cambridge: Polity Press, 2005, 2nd edition), 188.

6 Vladimir Petrović, „Prilog proučavanju konstituisanja savremene istorije“, *Istorija 20. veka* 1/2010, 167–182.

Ако у помоћ позовемо властито искуство, онда је утисак оне-спокојаваћи. Историчари су често некритично преузимали делове политичког говора као дефинитивна сведочења о намерама другог, о наводним чињеницама из финансија, економије, политике и културе. Колико се само научних радова или исказа потштапало тврдњама некадашњих звучних имена политике, просвете и културе. Политички говор јесте извор о ономе ко га је изговорио или написао, али без истраженог, вишеструког контекста и прецизног упоређивања изреченог и проверљивих факата није могућа његова историјска процена. Да бисмо илустровали ову методологију, замислите како би то изгледало да за 50 година, данас још увек нерођени историчар препише у свој рад неки политички исказ из савремене колумне или предизборног говора као тачну слику овог нашег времена, без упитника, без резерве према могућности да савременик у свом времену (са)зна све или да су му, док је говорио, на уму били други прикривени циљеви, свесна обмана, нпр. Дакле, можда би данашње нечије просто нагађање на основу суженог познавања чињеница, а о малициозности и да не говорим, за 50 година могло у раду неког будућег историчара да одсликава наше време пред будућим генерацијама. Какав би то неспоразум са прошлошћу био.

Упркос свему један данас млађи историчар ће вехементно написати: „Како су за истраживање једне политике једино релевантни јавно изнесени ставови њених протагониста, приватна преписка није се учинила, за сада као довољан разлог за посету (...) архиву“. Разговарајмо о томе.

У току дугогодишњег рада могли смо да приметимо да се олако накнадна сведочења у промењеним околностима користе као „веома важан извор“ који оправдава чак издвајање и објављивање. При том се не указује на све околности и мотиве, нити је присутан труд да се исти исказ упоређује са историјским изворима првог реда.

Једна колегиница ми недавно рече да она пише рецензије „да све прође“. Био сам у прилици да читам њене својевремене рецензије. Није претерала у свом исказу. Слично пише и критике, назовимо то колегијалним опортунизмом. Но, где то води? Сигуран сам, кварењу доброг дела продукције у нашој историографији. Колегијални опортунизам некада је знао преовладати у целој редакцији поводом избора дела за објављивање или чланака, прилога и сл. Позваћемо се опет на властито искуство. У условима скромних фондова за објављивање институтских издања средином 90-их, један колега конкурише и до-

бија средства од заједнице, замислите за ненаписан рукопис књиге. Уредник га пристојно подсећа на обавезу, али уместо најављеног рукописа за који су добијене паре, добија раскоричен рукопис који је одбијен у Институту још 1975, као и од неколико престижних издавача у граду. Уредник остаје упоран да после 20 година рукопис мора бити иновирани, усаглашен са рецензијама. Уместо да поступи по томе, аутор почиње са притисцима на целу структуру Института. Редакција, у већини, оставља на крају уредника усамљеног и он даје оставку. Две године касније то ненаучно дело бива преведено у окружењу, амбасадор дојављује Београду за скандал. Активира се ланац позивања одговорних. Ово је можда ипак ређи, тако драстичан пример.

Да се разумемо, иза научно написаног дела треба ултимативно стати, али дати порески новац за ненаучно дело, проскрибовати поред тога научну легитимацију једног института то је по нама недопустиво.

Колегијални опортунизам је некад провоциран потребом да рецензиране колеге прикупе неопходне бодове за избор или реизбор у научна звања и на тај начин, у складу са законом, обнове лиценцу за рад. Није у обичају да се испод тако објављених текстова наведе у првој фусноти (напомени) да је текст био подвргнут ублаженој рецензији или да је уврштен по хитној процедури без рецензија. Чему то води? Ово свакако отвара и питање система процене и оцене научног рада, али о томе ћемо на неком од наредних скупова.

Како аутори реагују на строжије и захтевније рецензије? Када инострани часописи или издавачи по не знам колико пута враћају понуђене текстове, аутори то некако прихватају, уз разјашњења и додавања новог или испуштања непровереног. Некад осећају да је цепање прешло меру, али схватају да то јесте пракса која се мора испоштовати. Код нас је реаговање различито, од сујетне и арогантне реакције, па до резигнације. Има примера да аутори одбијају и најрационалније сугестије и фактографске корекције. Узимају текстове и објављују тамо где су критеријуми блажи.

Ако направимо паралелу са медицином, можемо рећи да је рецензент лекар који лечи и превенира, а критичар је већ патолог који утврђује стање али и пропусти рецензента.

У нашем случају рецензија би требало да буде та која брани научни стандард и промовише квалитет, помаже аутору и даје му сигурност да није негде омануо. Где смо ми ту у нашој историографији и продукцији? Убеђени смо да је нужна анализа општег стања када су

рецензије у питању, као и презентовање типологије рецензија. Треба говорити о типологији рецензија, оних какве бисмо ми желели и оних које пристижу. Да ли су наше рецензије само општег типа, интелектуалне процене, или су и стручне када се тичу основне истраживачке и методолошке вредности, или пак стручно-научне (или само научне) када се процењује концепт и употреба шире литературе. Мислимо да је о свему овоме, поред начелне расправе, најбоље говорити на основу искуства, рецензентског, менторског, уредничког и других. Ништа мање значајно није ни питање како до пожељног, најквалитетнијег рецензента? Како до рецензента у систему који баш не стимулише (не вреднује) ову врсту научне делатности? Да ли је повремена површност приложених рецензија резултат временске изнудице или мањка познавања уже области на директан и специфичан начин (искуство са архивским фондовима и литературом)? Како се односе аутори према, нарочито, оштријим и захтевнијим рецензијама? Да ли поступају према њима или их уз додатну аргументацију одбијају? Да ли редакције инсистирају на доследном поштовању захтева рецензента? Да ли систем бодовања подстиче снижавање критеријума стручности и научности чланака и дела? Мислимо да на ова отворена питања бивши и садашњи уредници библиотека и часописа имају шта да кажу, да изложе искуства и понуде предлоге за унапређење ове научне делатности.

На крају, одредимо се и према самом предмету „српска историографија“. Колегиница Гордана Кривокапића Јовић и аутор ових редова, још 2011. су изнели став да не постоји нешто јединствено што бисмо назвали „српска историографија“ и њој насупрот „светска историографија“. Постоји низ индивидуалних подухвата, али и трендови, вододелнице међу њима које са много скрупула треба идентификовати и обележити. Но, хтели ми то или не, они који нас оцењују са стране или користе овде настале резултате унели су тај термин „српска историографија“ као условну генерализацију или по потреби циљану. Просто од тог појма не можемо побећи и када бисмо хтели.

Напором старије генерације заслужних историчара ми данас имамо *Енциклопедију српске историографије*. У њој су обухваћени не само историчари Срби са садашњег државног простора већ и сви они не-Срби или странци који су се посвећивали историји простора и људи, Срба и оних других са којима су га делили, где су се границе често мењале или помицале. Обухваћени су и некада заједнички часописи. Лично, сматрамо да је такав приступ довољно широк и за дијалог и

за комуникацију са другима. Ми наравно не можемо доминантно утицати на развој научне критике или карактер рецензија у другим срединама, сем местимично или појединачно. Али можемо унапређењем праксе овде подизати углед и статус те комуникативност наших резултата и ван граница земље.

У анализи научне критике и рецензија ваља напоменути да нису једино академске институције те које овом делатношћу утичу на карактер стручности издања српских научника, њихових чланака, студија, монографија, приређене историјске грађе и др., већ и данас бројни државни и приватни издавачи. Постоје и варијанте самоиздавања. Пропуштено у рецензијама или одабиру рецензената свакако мора надокнадити научна критика. Места за такву расправу ваљало би да буду у првом реду стручни часописи или скупови стручњака поводом појединих издања. Та пракса, наш је суд, прилично је замрла. Један од разлога је то што научни радници нису довољно стимулирани јер се овај рад слабо или никако „бодовно“ награђује у очима ресорног министарства приликом евалуације (избора, реизбора, рангирања) научних радника. Његова важност је изузетна за развој стручности у овој дисциплини и он би се као такав морао препознати.

Историчари нису ванвременска бића. И они су носиоци извесног културног кода на који је и сама та прошлост утицала. Садашњост се не може од ње еманциповати никако. Чак и она старија, далека прошлост делује. И сам предмет истраживања или писања зна да делује сугестивно на историчара. Готово да поједини постају адвокати прошлости или неког њеног сегмента. „Преправљање прошлости“ како би одговарало емоцијама садашњости или неким другим потребама је такође чињеница. Структура личности историчара, животно искуство њихово, политичке борбе или опредељења која су имали такође су оставила печат. Све су то изазови како оних који пишу тако и оних који рецензирају или објављују критике.

Залажемо се за толерантан дијалог аргументима, размену искустава и предлога, уз поштовање свачије личности. Отворимо га!

Литература

- Bjelajac, Mile, Gordana Krivokapić-Jović. *Prilozi iz naučne kritike – Srpska historiografija i svet*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011.
- Burke, Peter. *History and Social Theory*. Cambridge: Polity Press, 2005, 2nd edition.

- Hobsbawm, Eric. *On History*. London: 2004, 5th edition.
- *Istorija i sećanje. Studije istorijske svesti*, zbornik radova, uredila Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2006.
- Јовановић, Мирослав, Радивој Радић. *Криза историје, српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21 века*. Београд: УДИ, 2009.
- Кулијић, Тодор. *Prevladavanje prošlosti. Uzroci i pravci promene slike istorije krajem XX veka*. Beograd: HOLJP, 2002.
- Јовановић, Мирослав. „Savremena srpska historiografija: karakteristike i trendovi“, *Istorija 20. veka* 1/2010, 181–190.
- Марковић, Предраг, Наташа Милићевић, Милош Ковић. „Developments in Serbian Historiography since 1989“, *(Re) Writing History, Historiography in Southeast Europe*, zbornik radova, uredio Ulf Brunnbauer, 277–317. Münster, 2004.
- Милошевић, Срђан. *Istorija pred sudom. Interpretacija prošlosti i pravni aspekti u rehabilitaciji Kneza Pavla Karađorđevića*. Beograd: Frabrika knjiga, 2013.
- Митровић, Андреј. *Пропитивање Клио*. Београд, 1996.
- Наумовић, Слободан. *Upotreba tradicije u političkom i javnom životu Srbije na kraju dvadesetog i početkom dvadesetprvog veka*. Beograd: Filip Višnjić, 2009.
- Николић, Коста. *Прошлост без историје. Полемике у југословенској историографији 1961–1991. Главни токови*. Београд: ИСИ, 2003.
- Perišić, Miroslav. „Концепцијски мислити историју“, *поговор у: Petranović, Branko. Bez bojazni od tabu-tema*, priredili M. Perišić, S. Dautović, 485–495. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2010.
- Петрановић, Бранко. *Историографија и критика*. Подгорица: ЦИД, 1997.
- Petranović, Branko. *Istoričar i njegova epoha*. Beograd: VINCS, 1994.
- Petrović, Vladimir. „Prilog proučavanju konstituisanja savremene istorije“. *Istorija 20. veka* 1/2010, 167–182.
- *Pisati istoriju Jugoslavije. Videnje srpskog faktora*, urednik Mile Bjelajac. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2007.
- Попов, Чедомир. *Историја на делу. Разговори 1892–2012*, приредила Јелена Попов. Нови Сад: Матица српска, 2016.
- Станковић, Ђорђе, Љубодраг Димић. *Историографија под надзором, Прилози за историју историографије*, 1–2. Београд: Службени лист СРЈ, 1996.

Summary

Mile Bjelajac

Serbian Historiography Today – Reassessment

Abstract: In this paper, the author explains the motives and contemplations that inspired the Institute for Recent History of Serbia to organize a series of conferences to discuss, through various aspects, the situation in Serbian historiography today. Starting from his own, long-standing experience in journal editing and writing reviews, the author considers the problems of reviewing and different practices prevailing in the journals. Insisting on a dialogue and developing scientific criticism as a prerequisite for the credibility of a single historiography should be a constant process. The use of the results of Serbian historiography in the world and their assessments are not, however, closely related to its scientific legitimacy, but also have roots in the social conditions that have prevailed since the early 1990s.

Key words: Serbian historiography, Serbian historical journals, peer review, “partisanship”

The Institute for Recent History of Serbia is eager to open discussion on current state of Serbian historiography in a series of envisaged conferences. The principal goal is to make a discussion permanent in order to improve our state of art, our publications and scientific journals. We also have interest to involve scholars from abroad into a dialogue since we want to evaluate relevance of our achievements for international scholar community. We especially want to learn why so many relevant results and contributions that have been produced are out of a scope of our foreign colleagues. This scholar dialogue is aimed at improving cooperation between our institutions in the field, discussing the pending projects, or planning the future ones.

Is Serbian historiography an old-fashioned one, out of the (post) modern streams? Is it nationalistic-oriented? In the past decades, we somehow neglected discussion on such topics. There were a few individual attempts that resulted in several books. In spite of provocative nature of those books, there have been no substantial discussions ever since.

First conference in a row shall discuss the issue of scientific peer review and practice in the Serbian scientific journals. Editors in chief, current and former, as well as scholars from different fields have been invited.

This introductory paper for the conference tackles question of a “partisanship”. The partisanship is not only a standpoint in writing, but also in peer reviewing. In addition, we have put emphasis on applied methodology.

It is obvious that some journals and respective editorial boards stick to the standard forms of peer review, usually blind one. But sometimes an editor in chief or a peer reviewer comes forward to an author to facilitate publishing. However, there is always an opportunity to write a critic about a poorly written contribution. Nevertheless, practice suggests that it is a very rare approach. Our scholars still do not welcome serious critics and demands made by a reviewer. Sometimes they do not challenge arguments in peer review but rather “intentions” of supposed reviewer. Some withdrew paper and go for journal with less demanding criteria.